

Laanõ Triinu: kodokandist saad kittüs om kõgõ inämb väärt

Kae lk 2

Raju Eliisabet mõttõlidsist hõimusedsillisist Argõntiinan

Kae lk 3

Kuis üts viiking viisakas inemises sundi

Kae lk 4

Suidsusannu levik Eestin prõlladsõ teedüsse perrä.

Suidsusannu võrgukaart

UL

Vana-Võromaa suidsusannu kuuntüükogo listvõtmisõl käü suidsusannu kokkolugõminõ, teedüst sannu kotsilõ om tulnu üle Eesti, kõgõ inämb om sannu kirja pantu Vanalt Võromaalt.

Sügüsedses käänüpääväs om ütenkuun maa- ja ruumi-ammõtiga valmis saanu suidsusannu võrgukaart. Näta omma sannu asukotusõ, inämbüisi om man pilt sannast ja lühkü lugu. Peris kõik siiäni kirja pantu sanna kaardi pääl näta olõ-i, näge õnnõ noid, mille umanik om lubanu kaardi pääle panda.

Sannu kaart näütäs prõlla põimukuu lõpu saisu, a kaarti naatas vahtsõndama egä kuu.

Sügüsedses käänüpääväs om

kirja pant 560 sanna, teedüst om kogonu viil paarisaa sanna kotsilõ. Kiä olõ-i viil umast sannast teedä andnu, noil palõldas sügüse joosul aigu löüda ja võrgun küsumiseleht är täütä, link om lehe savvusann.ee pääl. Tuusama lehe pääl saa teedüst, kuis löüda maa- ja ruumi-ammõdi lehe päält kätte suidsusannu võrgukaart.

Vana-Võromaa suidsusannakombõ omma UNESCO vaimlidsõ kultuuriperändüse esindüsministün aastagast 2014, a ku pallo ja määndse mi sanna omma, määndsist kombist peetäs luku – tuu kuigi selge olõ-i. Sannaumanigõ hää abiga tahetaski prõllanõ saisset, kuis löüda maa- ja ruumi-ammõdi lehe päält kätte suidsusannu võrgukaart.

Võrokeelidse romaani võistlusõ võidutüü omma teedä

UL

Võro instituudi 2024. aastagal vällä kuulutõdu võrokeelidse romaani võistlusõ võitsõ Reimanni-Otsaru Nele romaaniga «Samblo ja Rahu Vaimu lugu», miä kõüt kokko perre- ja aoluu.

Võistlusõlõ saadõti tähtaos, imäkeelepääväs 14. urbõkuul 2025, kokko säidse käsikirja: neli näist romaani ja kolm lühkü romaani. Käsikirju lugi hindajidõ kogo, kon olli kiränik Kauksi Ülle, kiränik ja tõlkja Contra ja võro kirändüse uurja Allasõ Tiia. Kitüst jakku hindajil kõigi käsikirju luujilõ, a pääle võidutüü nõst kogo eräle ette Pulga Joeli käsikirja «Juurilda puukõnõ». Lühkü romaani astmõn tunnistõdi kõgõ parõmbas Laanõ Triinu käsikiri «Ku üts sannapäiv».

«Oll maru hääd sõnna ja kirändümeisterlikkust, hääd aotundmist ja ütiskundlikku raputust kah,» üteli Kauksi Ülle võistlusõ kokkovõttõs.

Allasõ Tiia jagi mõtõt, kuis tä sai käsikirju lukõn kinnitüst Kaplinski Jaani umaaolidsõlõ ütlemisele, et kiil kand mällo.

Nigu võistlusõ vällähõikamisõ man lubatu, avitas Võro instituut võidutüü «Samblo ja Rahu Vaimu lugu» luujal vällä anda. Ettevõtmist tugõ ka Eesti Kultuurkapital.

RAHMANI ELO PILT

Võrokeelidse romaani võistlusõ võidutüü kirotaja Reimanni-Otsaru Nele.

Autor Reimanni-Otsaru Nele umast romaanist: «Romaanil om kolm päätegeläst: nuurmiis ja neio ni Võromaa luudus – Piusa kandi mõtsa ja mae. Sõahädä ja võoral maal olõgi üle elänu päälliina nuurmiis ku Rahu Vaimu löüd sääl mäki pääl umilõ hingehätle kergendüst. Võromaa neiolo ku maal üles kasunulõ latskõsõlõ omma nuu kotusõ latsõiäst pääle armsas saanu. Tä kuts esi hinnäst Samblos – liina kive pääl ei kannahka kava olla.

Ei saa mitte kiäki esi valli uma sündümise vai kuulmisõ aigu ja kotust. Ei saa sakõstõ valli tuudki aigu,

ku arm süämeh pessä nakkas tegemä. Mu romaani tegeläisi armastusõ aig tulõ kätte õkvalt pääle viimäst sõta – 1945. aastagal. Kuis tuu keerolinõ aig inemiisi ja näide egäpäävast ello mõot, saa romaanist lähembält lukõ.

Kirotamisõ aigu tull miilde üte varahadsõmba ao filmi päälkiri «Need vanad armastuskirjad». Nuurmiis om saatnu umalõ neiolo 199 kirja, kiravaihtus käve mitu aastakka. Romaani mina-tegeläne löüd nuu kirä peränpoolõ uma latsõpõlvõkodo tarõpäälitsest korstnaja takast kirivä padakoti seest. Kirju saaja – mu imä – tahtsõ

nuu edimält üte mäeküle sisse matta, a naas pelgämä, et mägi kaibõtas ütškõrd üles ja kirä jääse mõtsa ala videlemä. Hää, et tä tuud es tii – hulga aastidõ peräst naatigi sääl kaibma.

Mul olõssi süämest hää miil, ku seost romaanist saanu Luuska-triloogia kolmas raamat. Edimäne, mälehtüisiraamat «Vanaimä pääsokõsõ», kõnõlõs mu hindä latsõaost. Ildaaigu trükükuast tulnu jutukogo «Kullanõ kodo» näütäs taloperre tegemisi edimädse Eesti Vabariigi aol.»

Uma Lehe sügüsedse jututalگو

Hää lugõja ja kirotaja! Kuulutami vällä timahavasügüsedse Uma Lehe jututalگو.

Ku teil om rahvalõ kõnõlda mõni põnnõv, lustilinõ vai hallus jutt, saatkõ tuu Umalõ Lehele! Talگو-lliidsilõ omma ette nättü tunnis-kirä ja väiku avvohinna. Vällä valitas parõmba talgotüü ja hulk hääid juttõ trükütäs 2026. aastaga joosul lehen är. Innekõkkõ oodami kirätõid, miä passisõ lehe perämädse küle pääle, a saata või ka eloliidsi märgotuisi.

Talگوjuttõ sordi:

1. Periselt elon juhtunu nälalinõ vai tõsinõ lugu
Lugu, miä om olnu kas nälalinõ, oppusõga, saatuslik vai muido ummamuudu. Võinu olla periselt sündinü.

2. Vaba heng

Seo teema all või saata näütüses suguvõsamälehtüisi mõtsavellist, a ka mälehtüisi aost, ku

Eesti rahvas hinnäst vahtsõst priis laulsõ. Vai sis juttõ säändsist inemiisist, kiä hinnäst ilmangi ütigi raami sisse lasõ-i tsumi.

3. Rändäjä õdagulaul

Teema om päälkirä saanu Ernst Enno luulõtusõ perrä ja oodami innekõkkõ juttõ, miä omma kõüdedü reismisega. Nuu võiva olla reisikirä mõnõlt kavvõlt maalt vai mõnõst väikumbast rändämisest, kasvai jalotuskäügist uma sanna taadõ ja tagasi. Ja päält kavvõmban käümise om võimalik umin mõttin kah rännädä, tetä mõttõrännakit. Nii et või laskõ uma mõttõ ja sulõ rändämä ja vet perän om nätä, miä lõpus vällä palas.

4. Väikut viisi põllupidäjä

Mi kultuurin paistus ollõv juurõ ala saanu vajahus aig-aolt näpo maa sisse pistä. Esiki sis, ku eestlase lätsi liina ja alõvihe elä-

mä, kasvatõdi aiamaa pääl uma perre jaos kõögivililõ ja marjupuuvilju. Kortinamajju rõdu vai esiki aknõlavva pääl om iks tsipa rohilist kasvatõ, kas sis salatit ja tomatit vai esimuudu maiguhainu. Kõkkõ taad kokko või kutsu poti põllundusõs.

Miä pand umas tarbõs süüki kasvatama, kuis seo kultuur om levünenü ja kuis om seod põlvkondõ kaupa edesi antu, määndsit rõdmõ ja kannatuusi om poti põllundus üten toonu – kõik säändse esihindä vai tutvidõga kõüdedü luo omma väärt kirja-pandmist.

Teema om vällä paknu Eesti Rahvaluulõ Arhiiv.

Inne luo kirotamist lugõgõ läbi seo oppus:

Egä inemine või saata talgolõ kooni viis juttu. Jutt piät olõma kirotaja hindä luudu ja ei või olla inne mõnõn tõsõn lehen vai raamatun är trükit ega

interneti üles pant. Lugu võinu olla mõistliku pikkusõga, mitte pikemb ku üts arvudilehekül (3500 tähemärki, 700 sõnna). A või ka lühembä jutu kirot.

Egä jutu mano kirotagõ kimmähe uma nimi, aadrõs ja televhoninumõr! Ku tahati, et lehen trükitäs ti tõnõ (vällä-mõtõld) nimi, kirotagõ tuu suuv eräle luo lõppu.

Jutu saatmisõga and autor Umalõ Lehele õigusõ tuud lühendä, toimõnda, lehen ja internetin avalda.

Oodami juttõ nikani ku 21.11.2025. Jutu pallõmi saata e-kiraga info@umaleht.ee pääle vai postiga Uma Leht, Tartõ 48, 65609 Võro liin.

Tunnissõna: jututalگو.

Terävät sulgõ!

10.-19.oktoobri

Ilmaveere
NAMM Resto
Restoran La Storia
Ugandi Resto
Suur Muna
Mõtsarestoran Ürg
Õõbikuoru Villa restoran

UMA MEKK
SÜKÜSGURMEE

Mõttõliidsi hõimuseldsiliidsi man Argõntiinan

RAJU ELIISABET

Ma olõ õi Uman Lehen Argõntiina teemal ammu kirotanu. Selle et elu ilma euronõudidõ, savvu-sanna ni mobiililevildä (olnu sös vähämbält Läti-gi uma) tõsõl puol Atlanti lumpi üten uskmalda vastaossuisiga riigin sai inämb-vähämb kats aas-takka tagasi lihtsäle otsa.

Ao joosul om mu lähikäümine taa maaga lännu õnnõ ras-sõmbas ja igätsüs suurõmbas, selle et alalõ om jäänü õnnõ Argõntiina-nostalgiat, miä lasõ õi inämb täämbädsen aon tävve mõistusega ellä. Timäst kirutaminõ olõs olnu ku terve unigu soola kaldaminõ vallalidsõ haava pääle, miä taha ai kinni kassu. Aig ja pikk vaihõmaa omma tahtõn vai tahtmalda loonu määndsegi filtri mu ja Argõntiina vaihõlõ. Filtri, minka oll' nüüt vahtsõst pallu lihtsämb igatsõt (kodu)maallõ tagasi minnä.

Hää trehvämise peräst juhtu kolm aastakka tagasi Põhja-Argõntiinahe elämä, nii et nüüt jälleki «kodu-kandin» kävven võtsõ tsihis õks põhja jäiä ja säääl viil avastamada kotussid kaia.

Põhan põlisrahvidõ kultuur, lõunõn sisserändä-jide kuraas

Kergembäs ülekaehusõs võinu Argõntiina jaka katõs: põhan püsüs viil elon kombõperine põlisrahvidõ kultuur ni maatüü, lõunan paistus silmä sinnä Euruupast 19. aastagasaal jõudnu sisserändä-jide kuraas. Indiaanlasi kogokundõ perrä saa kõgõ rikkambas pitä riigi kõgõ põhapoolitsõmbat viirt Boliivia, Paraguay ni Brasiilia piire pääl. Säääl eläse pääasali-kult qomí, pilagá, mocoví, wichí, chorote, chulupí, guaraní jt hõimu. Egälütel uma kiil, suguharuldõ sarnadsõ müüdi, sakõstõ matõrnaalõnõ pereelukõrraldus ni pääasali-kult hinnäst naturaalmajandusõlõ tugõja õgapäävaelu.

Siiäni olli ma nännü lähkümbält õnnõ Misionese provintsin guranidõ ökoküllä, kon takastperrä märgutõn om nimmamist väärt tõisist huunist kavvõmbal saisva

Uulidsa päält kinni püvvedü *chacarera*-tandsja. Mihi kombõperine rahvarõivas Salta liinan.

steriilse savimaja, medä võinu säädi kõrvuisi mi uma savvusannaga. Kõnnõväärt om ka tõtõasi, et küllän kõnõldas umavaihlõn ni latsiga õnnõ guaraní kiilt, ja koolin, miä saa rahha õkvalt kultuurimisteeriumist, käü opitüü katõn – guaraní ja hispaania keelen, et opilaisil olnu ildamba tahtmisõ kõrral võimalus korgõmbadõ kuuli sisse astu.

Mi kandi muudu provintsi Boliivia piiri veeren

Seokõrd võtsõ tsihi Boliivia piiri viirde, Salta ja Jujuy

provintsi, medä võinu kutsu Argõntiina umas Võro- ni Setomaas. A mille? Põhjuisi löüd nii kõgõ prostambist ku põnõvambist tähelepanõkist... Tuu olõ õi määnegi salahus, et seo piirkunna eläni palk jääs pääliina keskmädele kõvastõ alla ni ku miskit kahtlast sünnüs, sös õks riigipiiri, Boliivia piiri pääl. A innekkõkõ läävä sinnä nii sise- ku välis-turisti kaema rahvatandsu ehk *chacarera*t, süümä kotusõ-päälit kitsõlihha ja juuma makõt veini. Tulõ panda naidõ nimisõnnu asõmõlõ näütüses

«kargus» vai «padespaan», «sõir» ni «handsa» vai «kodo-õlu», ja saagi tuuritaminõ Võromaa muudu.

Ülearvu kuiv maakammar

Salta ni Jujuy kandin saa näta innekkõkõ wichí suguharust peri indiaanlasi, kiä mõnikõrd eläse esiki ütitsen elukõrran üten Euruupa juuriga argõntiinalisiga ni kasvatasõ ärelämises vürtse ja laamasid. Põliseläni matal elujärg om õkvalt kõüdet väega kuiva maakamaraga, miä joba esihindäst suurt villä ei kannä ja lätt päävä käen lihtsäde

Jujuy sümbol – laama, kedä saava kõik eläjäsobraliku turisti paarisaa peeso iist egä kraavi veeren patsuta.

PILDI RAJU ELIISABETI KOGOST

Wichí perimüsmuusik Guachipa amfitiatrin mängmān *chacarera*-viise.

palama, nii et põldu inämb tarvita ei saa. Et põllumajandus on näide kõgõ päämidse eluläte, om kliima lämmämbäs minekist huugu saavidõ maastigupalangidõ kasuminõ jätnü pallu indiaanlasi sissõtulõkilda ja näil olõ õi inämb võimalust jakada ummi edevanõmbidõ tüüd. Mitmõ wichí omma tuuperäst jäänü viil vanaperäldsema eluviie manu ni nigu liikjarahvalõ umanõ, vaihtasõ egä tsipakõsõ ao takast elukotust.

Musikaalsõmba wichí omma põllutüü takanikmise asõmõl kolinu liina ni mängvä turu pääl

vai luudusõn mõnõn ilusan kotussõn pille, innekkõkõ paaniflüüti. Uulidsa pääl paistusõ silmä mitte õnnõ wichí ja hispaaniakiilse sildi, a ka põllumiihi käest lakja lännu rahvatands *chacarera*, miä om nigu aoviidüs paigapäälidse kaktusõ tarvitamisõ asõmõl.

Wichide elu käü aigum-rütmin. Ku pallu aigu om näide hõimulõ periselt viil antu, tiiä-äi. A üts om kimmäs – esiki ku Võromaa om kavvõn, omma mi mõttõlidsõ hõimuseldsilidse egäl puol olõman.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnaninimi perilõimisõst ja tähendüsest.

Pulst

Seod nimme kand Eestin 124 inemist. Tegünemise kotussit om kuus. Suurõmba suguvõsa omma peri Pärnumaalt Tori kihlkunnast, Pärnumaal eläs nüüdki kõgõ rohkõmb Pulstinimeliidsi.

Tori Sindi mõisan panti *Pulst* Pulli talust peri suguvõsalõ. Seo om lajalt tunnõt Pulli, kost om lõvvet kõgõ vanõmb kiviaolinõ asulakotus Eestin. Mille Pulli Mihkle perrätulõja just Pulst nimes saiva ja mitte näütüses *Pull, olõ ei selge.

Tõsõn paigan, Tori mõisan sai priinime Pulst üts suladsõpere Aesuu küllän. Essä Jaani om nimmat *Mannare Jaani* pojas, tä ollegi peri Mannare külläst. Sugulust Pulli Pulsti ja Aesuu Pulsti vahel näta olõ-i.

Ülejäänü seo priinime saaja elli lõunaeesti keele ala pääl. Nimi *Pulst* panti külländ suurõlõ suguvõsalõ Kavastu mõisan Tartu lähkün. Harglõn Koikküllän kirutõdi priinimme mõisan kirja pantun hingelugõmisen *Puls*, a Harglõ kerigu personaalraamatun *Pulst*. Karula mõisan panti *Pulst* päämidse Karkküllä ja Mäekonnu tallõn. Hurmi mõisan Kanepin om tegemist katõ eri priinimega samal perrel. 1809. panti säääl kodapoolinõ Saia Reinulõ perekunnanimes

Pudus (Puudus). 1826 om hingelugõmistõ kirutõt hoobis *Pulst*. Huvitav om tuu, et hingelugõmisõn 1816 om Saia Reinu esänimes kirutõt Pulst (*Knecht Rein, Pulsts Sohn*).

Nime peritõlu võimalusõ omma järgmäde. Edimält lõunaeesti keele sõna *pulst*, miä tähendäs pulstunut, paigatut rõivast. Vanõmbal aol tähend' taa ka vanutõdut, vilditut rõivast (vrd *lang läts pulsti*). Wiedemannil om sõna *puls* ~ *pulst* ~ *pults* kirän tähendusega 'polstri, kokkuvanutõdu vill, hobõsõ taassidõ vai sadula polstri'. Sõna *pulst* peritõlu olõ-i kah selge. Alussõs om pakut vanavinne sõnna *pūlsti* tähendüsega 'vill'. Sõnna om ka võrrõld sõnaga *pull* tähendüsega 'mull' ja saksa sõnaga *Polster*.

Saksa keelen omma kah olõman perekunnanime Puls ja Pulst. Viimäst tulõ ette rohkõmb Lõuna-Saksamaal ja Austrian. Puls jälleki om sakõstõ saad alambsaksa sõnast *puls*, miä tähendäs kalamehe müttä. Sarnast sõnna tundas Saarõmaal ja Muhun: *pull*, umastav *pullu* 'mütt kallu nuuta hirmutamisõs'.

Kolmas võimalus om kaonu inemisenimi, minkast olli võimaliku nii kuju *Pull* ku *Pulst*.

Eestistämise aigu om nimest Pulst vallalõ üteldü 17 kõrral. Asemalõ võetuist nimmist omma sagõdasõmba Paluste (Karula, Kuigatsi, Sangaste, Tartu ja Vara) ni Paimre (kats kõrda Karulan).

SAARÕ EVAR

Kullõrkukuaigt Niimuudu häitsi kullõrkuku 17.09.2025 Kanepi kihlkunnan Kaagvere küllän. Keväjä nä timahava säälsaman es häitse, a no sis lõudsevä, et om õigõ aig.

MARGNA EPU jutt ja pilt

